

СЪНЯТ КАТО ЗНАК ПРИ ИЗБОРА НА САКРАЛНО МЯСТО

Георги Куманов

Исторически музей – гр. Велинград

В настоящата работа ще проследя как се възприемат от християнската общност във Велинград сънищата, посочващи свято пространство и как те влияят при оформянето на комплекса сакрални места през първите десетилетия на 20 век ¹.

Според битуващите сред населението разкази, три са жените – една в Чепино и две в Каменица, получили съновидения, в резултат на които се локализируют и утвърждават или променят статуса си пет сакрални места около Велинград.

Битуващите в общността разкази за проследените случаи са с различна степен на пълнота. Отдалечеността на събитията е факторът, повлиял най-силно за забравата на редица детайли. При по-отдалечените във времето случаи – в Чепино, дори и най-възрастните анкетирани трудно навлизат в подробности. А за по-младите поколения сакралните места и обредните практики на тях се приемат като даденост, без да се съхранят спомени за началото. При по-близките във времето случаи – в Каменица, разказът е по-богат на детайли и е с точно определени години на съновиденията.

Друг фактор, влияещ върху пълнотата на разказите се оказва степента на религиозност на анкетираните. При по-религиозните той е с повече подробности. Същевременно в него липсват елементи, които биха нарушили светостта на събитието. Докато в разказите на другата група се откриват такива моменти, въпреки че като цяло са по-кратки и бедни на детайли. Разбира се, най-пълни са спомените на потомците на жените, получили тези съновидения.

Този първи, най-общ анализ на анкетите ми помогна при оформянето на хипотезата за датировката на някои от съновиденията и същевременно дава основа за някои изводи, на които ще се спра по-късно.

В по-подробните разкази за сънищата интересен е моментът с трикратното им повторение. Трудното приемане на сънуваното от жените, т.е. тяхното недоверие, явно цели да засили достоверността на съня. Броят на повторенията – три, се среща често и е популярно във фолклора.

Пак в тази насока – засилване на достоверността на съновидението, трябва да се търси обяснението за двойното съществуване на знака, показващ мястото. Веднъж се появява в света на ирационалното – съня; втори път – в реалността на самото място. За наличието му обикновено удостоверяват други, а не сънувалите жени.

Подсилващ елемент за съня са и откритите, според разказите, предмети сред руините. Докато в Чепино и при трите случая това са икони, то в Каменица са владишки одежди и табличка – т.е. църковна утвар. Липсата на спомен за местата сред християнската общност в Чепино сполучливо се компенсира с разказа за открита икона, която точно определя светеца – патрон на мястото. Но и в единия, и в другия случай откритите предмети символизират приемственост и удостоверяват миналата святост на местата.

Логиката, която прилагат разказващите при обяснението за доверие в съня като знак, е твърде прагматична. Открито е църквище – значи е вярно посоченото в съня. Що се отнася до спомена, който се запазва за тези жени, то той се изразява само с едно определение – „верущи”.

Съществува разлика в изходната позиция на християнските общности от двете селища при възприемането на съня. Едната – в Чепино, е новооформяща се и тя трябва да

избере свои сакрални места край селището. Тук сънят „подпомага” избора. Както бе казано, обаче, има места, които не са избирани, въпреки че са просънувани. Явно свое допълнително въздействие оказват и други фактори. В Каменица не съществува проблем с традиционно действащи сакрални места край селището. Тук просънуването им сякаш ги открива наново и се осъществява промяна в обредните практики, извършвани на тях.

Въпреки посочената разлика на статуса на конфесионалните общности в двете селища, правят впечатление някои прилики в наложилата се на тези сакрални места след просънуването им обредна практика. На първо място, това е курбанът, който е задължителен елемент при тях и се прави само на просънуваните места край Велинград. Също така се забелязва стабилността на религиозните ритуали, включени като съществен елемент.

Явно сънят и откритите след него църквища са знакът, който се приема и от представителя на църковната институция – свещеника. Той също се включва веднага в утвърждаващата се на тези места празнична обредност. За разлика от сакралното място в селището - църквата, където неговата роля е водеща, но тук той само препотвърждава светостта с присъединяването си към сакралните практики.

В заключение може да се каже, че именно сънят, съчетан с откриването на просънуваните места, е същественият знак, който натоварва тези пространства с необходимата светост. Така те могат да приемат новата традиция на обредните практики на общността през последвалите десетилетия.

БЕЛЕЖКИ

1. За други сакрални места, създадени по присънване вж. работите на: **Рангочев, К.** Кръстов/Кръстова гора – култово средище в Рупчос. Доклад, четен на Международна научна конференция на тема „Религия и фолклор”. Баня’ 95; **Милчева, М., Гогова, Р., Петров, И.** Свети места в района на Хасковските минерални бани. Доклад, четен на Симпозиум с международно участие на тема „Култови места и култови практики в Родопите”. Смолян’ 96.